

پیش بینی اعتیاد پذیری دانشجویان بر اساس متغیرهای جمعیت شناختی، اهمالکاری تحصیلی و متغیرهای بین فردی*

محمد علی توکلی^۱، پریسا دهکردیان^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۹/۲۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۵/۲۱

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر پیش بینی اعتیاد پذیری دانشجویان بر اساس متغیرهای جمعیت شناختی، اهمالکاری تحصیلی، و متغیرهای بین فردی بود. همچنین، در این پژوهش میزان اعتیاد پذیری دانشجویان مورد بررسی قرار گرفت. **روش:** نمونه‌ای این پژوهش شامل ۵۰۰ نفر (۲۶۰ زن و ۲۴۰ مرد) بود که با روش نمونه گیری طبقه‌ای تصادفی از بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان انتخاب شدند. شرکت کنندگان با استفاده از پرسشنامه‌های مشخصات فردی، آزمون تشخیص افراد در معرض اعتیاد و اهمالکاری تحصیلی آیتکن مورد ارزیابی قرار گرفتند. **یافته‌ها:** باتوجه به نتایج ۲۳/۶ درصد از کل دانشجویان مورد بررسی در معرض اعتیاد قرار دارند. مردان بیشتر از زنان اعتیاد پذیری نشان دادند. بین اعتیاد پذیری و سن ارتباط معناداری مشاهده نشد. همچنین، متغیرهای وضعیت اقتصادی، سن و رشته تحصیلی و اهمالکاری تحصیلی در مجموع ۱۳ درصد از واریانس اعتیاد پذیری و از بین متغیرهای بین فردی متغیرهای دوستان مصرف کننده و خانواده از هم گسیخته ۱۳/۲ درصد از واریانس اعتیاد پذیری دانشجویان را تبیین کردند. **نتیجه گیری:** این پژوهش دارای تلویحات کاربردی در پیشگیری از اعتیاد است.

کلیدواژه‌ها: اعتیاد پذیری، متغیرهای جمعیت شناختی، متغیرهای بین فردی، اهمالکاری تحصیلی

* این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی است که با حمایت مالی معاونت دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان انجام شده است.

۱. نویسنده مسؤل: استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان، گروه روان شناسی، آبادان، ایران. پست الکترونیک:

matavakoli85@yahoo.com

۲. کارشناس ارشد روانسنجی گروه روان شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان

مقدمه

امروزه بیشتر جوامع، در معرض آثار سوء مصرف مواد قرار دارند، این آثار سوء بر جنبه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تأثیرگذار است. دامنه تخریب مصرف مواد و وابستگی به آن چنان گسترده و عمیق است که نه تنها خود فرد مصرف کننده، بلکه تمام شبکه‌های اجتماعی از خانواده و دوستان تا محیط‌های تحصیلی و شغلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. می‌توان گفت که در کنار افراد وابسته به یکی از انواع مواد مخدر تعداد قابل توجهی از افراد را می‌توان یافت که از نظر شخصیتی مستعد اعتیاد به مواد مخدر هستند. امروزه این عارضه در میان افراد جوان شایع‌تر است و در این میان دانشگاه‌ها نیز در معرض خطر قرار دارند. اکثر نتایج تحقیقات بر افزایش مصرف مواد غیر قانونی در جمعیت دانشجویی تأکید کرده‌اند. یک پژوهش زمینه‌یابی با بررسی نمونه‌ای بزرگ از ۲۱ دانشگاه در سطح کشور، میزان مصرف مواد را بیش از ۱۰ درصد، و بیشترین فراوانی مصرف را در پسران گروه فنی و مهندسی (بیش از ۳۰٪) گزارش کرده است. از میان مصرف کنندگان ۷۳ درصد دانشجویان غیر بومی بودند که ۴۵ درصد آنها در خوابگاه زندگی می‌کردند (بواله‌ری، طارمیان، پیروی، ۱۳۸۶). پژوهش محمدی، آقاجانی و زهتاب‌ور (۱۳۹۰) روی دانشجویان فنی دانشگاه صنعتی شریف نیز حکایت از این داشت که ۸ درصد از دانشجویان مورد بررسی در معرض احتمال بالای سوء مصرف مواد بودند. نتیجه بررسی دهقانی، زارع، دهقانی، صدقی و پورموحّد (۱۳۸۹) در دانشگاه شهید صدوقی یزد نشان داد که ۲۱/۵ درصد از افراد مورد بررسی سابقه‌ی سوء مصرف مواد اعتیاد آور داشتند. طارمیان، بواله‌ری، پیروی و قاضی طباطبایی (۱۳۸۶) به بررسی میزان شیوع مصرف مواد در دانشجویان دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم در شهر تهران پرداختند، این بررسی نشان دهنده شیوع نسبتاً بالای مصرف مواد سبک (قلیان، سیگار و نوشیدنی‌های الکلی) و شیوع پایین مواد سنگین (تریاک، حشیش و قرص اکستازی) بود. در همه مواد، دختران مصرف کمتری را نسبت به پسران داشتند و دانشجویان غیر خوابگاهی بیشتر از دانشجویان خوابگاهی مصرف آنها را گزارش نمودند. فروتنی و رضاییان (۱۳۸۴) به منظور تعیین شناخت و استفاده دانشجویان از مواد مخدر در شهرستان

لار مطالعه‌ای را انجام دادند، نتایج نشان داد که از تعداد کل دانشجویان مورد مطالعه ۲۲/۴ درصد حداقل یک بار مواد مخدر مصرف کرده‌اند و ۳۸ درصد دانشجویان در محافل مصرف مواد مخدر حضور داشته‌اند. وجود یک رابطه آماری معنادار، بین زندگی در خوابگاه‌های دانشجویی با مصرف بیشتر مواد مخدر، از یافته‌های این تحقیق بود. نتایج تحقیق سیام (۱۳۸۵) با هدف بررسی شیوع سوء مصرف مواد اعتیاد آور بین دانشجویان پسر دانشگاه‌های مختلف شهر رشت نشان داد که ۴۶/۷۵ درصد افراد مورد مطالعه تجربه استفاده از حداقل یکی از مواد اعتیاد آور را ذکر کردند. بیشترین درصد افراد مورد بررسی (۲۷/۵۴٪) انگیزه گرایش به مصرف مواد اعتیاد آور را تقلید از دوستان ذکر کردند. عوامل و متغیرهای متعددی به‌عنوان عوامل افزایش خطر در گرایش به مصرف مواد مطرح هستند (سیراک اوقلو و آیسین^۱، ۲۰۰۵)، ویژگی‌های جمعیت شناختی از جمله این متغیرها هستند. در سنین جوانی احتمال گرایش به مصرف مواد بیشتر است (رویو-بوردونادا، اسید-روزانا، مارتین-مورنو، و گوالار^۲، ۱۹۹۷). بیشترین شیوع مصرف مواد در دو جنس (مرد و زن) در سنین بین ۱۸ تا ۲۹ سالگی مشاهده شده است (یونگ^۳ و همکاران، ۲۰۰۲) مرکز ملی اعتیاد و سوء مصرف مواد دانشگاه کلمبیا^۴ (۲۰۰۳) در مطالعه‌ای با بررسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه افسردگی، سوء مصرف مواد در دانشجویان دانشگاه، اظهار کرد که پدیده سوء مصرف الکل، تنباکو و مواد غیرقانونی در سنین ۱۸ تا ۲۵ سالگی شایع است و این سنی است که اکثر جوانان به دانشگاه می‌روند. برطبق این گزارش افراد با ورود به دانشگاه با منابع استرس زیادی شامل جدایی از خانواده، سهیم شدن در فضاهای محدود با قوی‌ترها، تشکیل گروه‌های اجتماعی جدید، فشارهای تحصیلی شدید و عدم توازن بین مسوولیت‌های اجتماعی با وظایف زندگی و تحصیلی مواجه می‌شوند. نوع پاسخ افراد به این استرس‌ها متفاوت است و برخی روش‌های ناسالمی را برای مواجهه با این عوامل فشارزا انتخاب می‌کنند. ژنتیک و عوامل زیستی نقش مهمی در تعیین قابلیت افراد برای مواجهه با این مسایل دارند. همچنین، عوامل درون فردی نظیر شخصیت فرد، تجارب

زندگی، ارزش‌ها و باورها و عوامل درون خانوادگی و محیطی نیز مؤثرند. سیراک اوقلو و آیین (۲۰۰۵) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که مردان دانشجو نگرش مثبت بیشتری به مصرف مواد داشتند. در بررسی مرکز ملی اعتیاد و سوء مصرف مواد دانشگاه کلمبیا (۲۰۰۳) نیز ذکر شده است که در زمینه نقش جنسیت، مردان دانشجو احتمال بیشتری دارد که مصرف کننده مواد باشند (۲۵/۱٪ در برابر ۱۹/۳٪). اکبری زردخانه و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی رابطه بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و مصرف مواد در دانشجویان دانشگاه‌های دولتی کشور در یک نمونه آماری شامل ۸۳۵۲ نفر پرداختند، تحلیل داده‌ها نشان داد که نسبت مصرف همه مواد در بین دانشجویان پسر بیشتر از دختران است. همچنین در گروه‌های سنی بالاتر نسبت مصرف مشروبات الکلی و تریاک بیشتر است و در گروه دانشجویان مجرد و جدا شده نسبت مصرف کراک بالاتر از گروه دانشجویان متأهل است. در پژوهش فوق مشخص شد که مصرف سیگار در بین دانشجویان ساکن در خوابگاه و مصرف مشروبات الکلی در بین دانشجویان ساکن در خانه‌های دانشجویی نسبت به دیگر گروه‌ها بیشتر است و در دانشجویان مقاطع تحصیلی بالاتر نسبت مصرف هروئین و کراک بیشتر از مقاطع تحصیلی پایین است. در مجموع نتایج پژوهش فوق نشان داد که بین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مثل جنسیت، سن، وضعیت تاهل و وضعیت سکونت در زمان تحصیل و مصرف مواد رابطه معناداری وجود دارد. خالقی، صیادی و ناظر (۱۳۸۱) در پژوهش خود دریافتند که افراد مجرد بیشتر از متأهل‌ها از داروهای اعصاب و مواد مخدر استفاده می‌کنند. بررسی محمدی و همکاران (۱۳۹۰) با هدف ارتباط اعتیاد با عوامل محافظت‌کننده (تاب‌آوری) و عوامل خطر (افسردگی، اضطراب و استرس) در ۳۴۶ دانشجوی فنی دانشگاه صنعتی شریف به روش نمونه‌گیری در دسترس نشان داد که اضطراب، افسردگی و استرس در آزمودنی‌هایی که احتمال سوء مصرف مواد در آن‌ها بالاتر بود، نسبت به گروه مقابل بیشتر و میزان تاب‌آوری کمتر بود. برطبق نتایج پژوهش فریدکیان (۱۳۸۹) اختلال در کارکردهای خانواده از قبیل اعتیاد والدین، طلاق و نزاع‌های دایمی بین اعضای خانواده به خصوص پدر و مادر جزء مهم‌ترین عوامل خانوادگی هستند که اعتیاد بین فرزندان را سبب می‌شوند. یافته‌های فاضلی‌پور و

فتاحی (۱۳۸۸) نشان داد که بین بیکاری پدر خانواده، فقر خانواده، پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده با اعتیاد فرزند رابطه وجود دارد. بارنز و فارل^۱ (۱۹۹۲) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که تعارض خانوادگی شدید و پیوند خانوادگی ضعیف با طیف گسترده‌ای از رفتارهای مخرب نوجوانان از جمله سوء مصرف مواد ارتباط دارد. شرق، شکیبی، نیساری و آلیلو (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی علل عود اعتیاد از دید معتادان پرداختند یافته‌های این پژوهش نشان داد که ۳۲/۹ درصد نمونه مورد بررسی یک‌بار سابقه ترک اعتیاد داشتند و نیز دلیل روی آوری مجدد به اعتیاد اکثریت آن‌ها (۵۰/۹٪) بیماری روانی بود. دیگر یافته‌های این پژوهش حاکی از آن بود که در زمینه عوامل فردی، رفع احساس تنهایی و انزوا (۳۶٪)، در زمینه عوامل خانوادگی روابط نامناسب والدین با فرزندان (۱۷/۵٪)، در زمینه عوامل اجتماعی وجود دوستان معتاد (۳۵/۵٪)، در زمینه عوامل اقتصادی، بیکاری (۳۴/۶٪)، و در زمینه عوامل فرهنگی نداشتن تفریحات و سرگرمی سالم در اوقات فراغت (۴۰/۴٪) به ترتیب دارای بیشترین اهمیت بوده است. رمضان‌خانی و حسینیان (۱۳۸۵) در بررسی خود به این نتیجه رسیدند که اولین پیشنهاد کنندگان مصرف مواد به ۵۱/۲ درصد از افراد معتاد دوستان آنها بوده‌اند. پژوهش شکاری (۱۳۸۰) نشان داد که ۷۰ درصد از آزمودنی‌ها تأثیر دوستان ناباب را عامل خیلی مهمی در گرایش خود به مصرف مواد دانستند. همچنین، نتایج بررسی کلایپر، مارتین و کلیفورد^۲ (۱۹۹۴) بیانگر این است که اهمیت روابط با دوستان در پیش‌بینی مصرف بعدی الکل در نوجوانان حتی بیشتر از اهمیت الگوهای فرزندپروری والدین آنهاست. در پژوهش کردمیرزا، آزاد و اسکندری (۱۳۸۲) تحت عنوان هنجاریابی آزمون آمادگی اعتیاد به منظور شناسایی افراد مستعد سوء مصرف مواد در بین دانشجویان دانشگاه تهران، با نمونه‌ای شامل ۵۰۰ دانشجوی و ۱۰۸ معتاد داوطلب انجام شد، نتایج نشان داد که بین گروه‌های آموزشی (هنر، انسانی، فنی مهندسی، پزشکی) در آسیب پذیری نسبت به اعتیاد تفاوت معناداری وجود ندارد، اما در عین حال گروه آموزشی هنر بیشترین آسیب را نسبت به سایر گروه‌ها نشان دادند.

اهمیت پژوهش در زمینه اعتیاد به مواد با توجه به پیامدهای گوناگون و ژرف وابستگی به مواد بر ساختارهای زندگی فردی و اجتماعی انسان، بویژه در جمعیت دانشجویی با توجه به تأثیرگذار بودن این قشر در آینده یک کشور، بسیار آشکار و پذیرفته شده است. دامنه تأثیرات اعتیاد از این جهت حایز اهمیت است که درمان آن نیز پرهزینه، دشوار و طاقت فرسا است. بنابراین، پیشگیری از مصرف مواد می‌تواند از تحمل هزینه‌های سنگین به اجتماع جلوگیری کند. آگاهی دانشجویان از اثرات زیانبار مواد بر سلامت جسمانی، روانی، و اجتماعی خود و خانواده، یکی از شیوه‌های مهم پیشگیری از اعتیاد است که در آن تأکید بر شناخت از خطرات و مضرات مصرف مواد می‌شود. اهمیت پژوهش در زمینه مواد و مصرف آن از آثار زیانبار آن نمود پیدا می‌کند. اعتیاد به مواد، مضرات دارویی، اجتماعی، و قانونی از جمله بزهکاری رابه همراه دارد (گر جیان، ۱۳۷۹). همچنین دارای پیامدهای بهداشتی (سیراک اوقلو و آسین، ۲۰۰۵؛ رایت و کلی، ۲۰۰۱) است و موجب افزایش شیوع اختلالات روانی (شهاب پور ارباب، ۱۳۸۴) از جمله اختلال شخصیت (حیدری پهلویان، زرگر، فرهادی نسب و محبوب، ۱۳۸۲) و ایجاد مشکلات اقتصادی (رایت و کلی، ۲۰۰۱) می‌شود. تعیین میزان افراد در معرض خطر اعتیاد به مواد و عوامل مؤثر بر آن موجب افزایش آگاهی در مورد سوء مصرف مواد و آمادگی برای کنترل آن و تهیه برنامه‌های پیشگیری و مقابله با مصرف مواد می‌شود. پیش‌بینی عوامل مؤثر بر اعتیاد پذیری بستر مناسبی برای برنامه ریزی جهت پیشگیری از اعتیاد در دانشجویان است.

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی اعتیاد‌پذیری دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان بر اساس متغیرهای جمعیت شناختی، اهمالکاری تحصیلی، و متغیرهای بین فردی، و نیز بررسی شیوع اعتیاد‌پذیری این دانشجویان بود. متغیرهای جمعیت شناختی مورد نظر در این پژوهش شامل سن، جنسیت، وضعیت اقتصادی و رشته تحصیلی است و متغیرهای بین فردی نیز شامل محل سکونت، دوستان مصرف کننده مواد، آشنایی یا عدم آشنایی دانشجویان با مرکز مشاوره دانشگاه، خانواده از هم گسیخته و عضویت در گروه‌های

رسمی بوده است. سؤال پژوهشی تحقیق حاضر این است که آیا بر اساس برخی از متغیرهای فردی و بین فردی می توان میزان اعتیادپذیری دانشجویان را پیش بینی کرد؟

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه گیری

طرح پژوهش حاضر همبستگی از مقوله طرح های توصیفی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر را تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان تشکیل می دادند. این جامعه شامل بیش از ۱۳۰۰۰ دانشجوی است که در ۴۵ رشته تحصیلی (فنی مهندسی، علوم انسانی، هنر، پرستاری و مامایی) و در مقاطع مختلف کاردانی، کارشناسی ارشد و دکترا در سال تحصیلی ۱۳۹۰-۹۱ مشغول به تحصیل بودند. نمونه این پژوهش متشکل از ۵۰۰ دانشجوی (۲۶۰ زن و ۲۴۰ مرد) است که با استفاده از روش نمونه گیری طبقه ای تصادفی انتخاب شدند. آزمودنی های این پژوهش دارای میانگین سنی ۲۵/۱۶ (زنان با ۲۳/۶ سال و مردان با میانگین ۲۶/۹ سال) بودند.

ابزار

۱. پرسشنامه مشخصات فردی: این پرسشنامه توسط پژوهشگران طراحی شده است. این متغیرها از طریق پرسش هایی مورد سنجش قرار گرفتند که در مقوله مقیاس اسمی قرار می گیرند. متغیرهای مورد نظر عبارت بودند از: سن آزمودنی ها، جنسیت، محل سکونت، وضعیت سکونت دانشجوی که می تواند بومی (دانشجویی که در خانواده خود زندگی می کند) و غیربومی (دانشجویی که در خوابگاه یا خانه های دانشجویی سکونت دارد) باشد. رشته تحصیلی که منظور نوع رشته ای است که دانشجوی در آن تحصیل می کند (شامل گروه های هنر، پزشکی، انسانی، فنی مهندسی) است. وضعیت اقتصادی که شامل درآمد پایین زیر ۵۰۰ هزار تومان ماهیانه درآمد متوسط به پایین بین ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان، درآمد متوسط به بالا بین ۱ تا ۲ میلیون تومان در ماه، درآمد بالا بیش از ۲ میلیون تومان در ماه است. وجود یا عدم وجود دوستان مصرف کننده مواد، آشنایی با مرکز مشاوره

دانشگاه و یا عدم آشنایی با آن، خانواده از هم‌گسسته (دارای والدین دچار طلاق، متارکه، یا اختلاف شدید بوده‌اند یا خیر)، عضویت یا عدم عضویت در گروه‌های رسمی، یعنی آیا دانشجو در فعالیت‌های اجتماعی و گروهی شرکت داشته است (عضویت در گروه‌های رسمی مانند گروه‌های ورزشی، هنری، مذهبی، بسیج، انجمن‌های علمی).

۲. آزمون تشخیص افراد در معرض اعتیاد: این پرسشنامه توسط دهکردیان (۱۳۸۰) ساخته شد و برای اولین بار در رساله‌ی کارشناسی ارشد ایشان استفاده شد. این پرسشنامه برای تشخیص افراد در معرض اعتیاد در بین دانشجویان تهیه شد و دارای ۶۰ گویه است که ۶ سؤال دروغ سنج آن از آزمون (سیاهه شخصیتی چند وجهی مینه سوتا)^۱ اقتباس شده است. پاسخ‌ها به صورت بلی و خیر است. برای ارزشیابی یا نمره‌گذاری آزمون از روش نمره برش استفاده می‌شود. آزمون به صورت صفر و یک نمره‌گذاری شده و از مجموع نمره‌های یک، نمره‌ای حاصل می‌شود که با نمره برش مقایسه می‌شود و چنانچه نتیجه مساوی یا بیشتر از نمره برش باشد فرد در معرض اعتیاد قرار دارد. روایی محتوایی این پرسشنامه با توجه به نظر ۵ متخصص به‌دست آمده است. ضریب توافق داوران ۰/۹۱ بود. برای روایی سازه نیز سؤالات پرسشنامه با استفاده از روش مولفه‌های اصلی و چرخش واریماکس برای دستیابی به ساختار ساده تحلیل عوامل شد که ۱۰ عامل استخراج شد. نام ۱۰ عامل براساس محتوای سؤالات، و گویه‌های مربوطه عبارتند از: ۱- عامل مخاطره‌آمیز محیطی (آلفای ۰/۶۳، گویه‌های شماره ۲۹، ۳۷، ۲۴، ۱۹، ۸، ۴۹، ۴۴، ۴۱)؛ ۲- عامل فردی افسردگی و اضطراب (آلفای ۰/۷۰، شامل گویه‌های شماره ۳، ۵، ۱۰، ۱۷، ۲۶، ۳۵، ۳۸، ۵۰ و ۵۹)؛ ۳- عامل فردی اعتماد به‌نفس پایین (آلفای ۰/۶۰، شامل گویه‌های شماره ۱، ۶، ۱۱، ۱۳، ۳۳ و ۴۳)؛ ۴- عامل بین‌فردی روابط خانوادگی (آلفای ۰/۷۵، شامل گویه‌های شماره ۲، ۱۶، ۲۰، ۲۳، ۲۵، ۴۸ و ۵۴)؛ ۵- عامل بین‌فردی خانواده آشفته (آلفای ۰/۵۵، شامل گویه‌های شماره ۹، ۴۰، ۴۵ و ۴۶)؛ ۶- عامل ارزش‌ها و مذهب (آلفای ۰/۵۰، شامل گویه‌های شماره ۳۲ و ۳۴)؛ ۷- عامل فردی حساسیت (آلفای ۰/۵۷، شامل گویه‌های شماره ۲۲، ۴۷، ۵۶ و ۵۸)؛ ۸- عامل فردی صفات شخصی (آلفای ۰/۶۲، شامل گویه‌های شماره

۴، ۱۷، ۲۷، ۳۱ و ۵۳؛ ۹-عامل فردی هیجان خواهی (آلفای ۰/۷۶، شامل گویه‌های شماره ۷، ۱۸، ۲۱ و ۳۶)؛ ۱۰-عامل اجتماعی امکانات حمایتی (آلفای ۰/۶۶، شامل گویه‌های شماره ۱۲، ۱۵، ۳۹ و ۵۲). اعتبار آزمون در پژوهش حاضر با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۱ به دست آمد.

۳. پرسشنامه اهمالکاری تحصیلی آیتکن^۱: این پرسشنامه توسط آیتکن (۱۹۸۲) طراحی شد و برای اولین بار در رساله‌ی دکترای ایشان به کار گرفته شد (فراری، جوهنسون، مک کوون^۲، ۱۹۹۵). این پرسشنامه برای تشخیص رفتار اهمالکاری تحصیلی در بین دانشجویان تهیه شد؛ دارای ۱۹ گویه است که از مجموع ۵۲ گویه استخراج شده است. فرد پاسخگو، در این پرسشنامه به سؤالاتی که بیشتر بیانگر اهمالکاری در امور تحصیلی است پاسخ می‌دهد. نحوه‌ی نمره‌گذاری به صورت لیکرت ۵ درجه‌ای کاملاً نادرست تا کاملاً درست است. حداقل نمره در این پرسشنامه ۱۹ و حداکثر ۹۵ است. نمره بیشتر نشان‌دهنده اهمالکاری تحصیلی بیشتر است. در پژوهش مک کوون، جوهنسون و پترز^۳ (۱۹۸۹) که در یک نمونه‌ی ۴۲۱ نفری از دانشجویان انجام شد، بین نمرات کل این پرسشنامه و نمرات خودگزارشی شرکت کنندگان در زمینه‌ی رفتار اهمالکارانه ضریب همبستگی ۰/۷۲ به دست آمد. در تحقیق مشابه دیگری توسط مک کوون و جوهنسون (۱۹۸۹) ضریب همبستگی ۰/۶۴ گزارش شد (به نقل از فراری و همکاران، ۱۹۹۵).

در بررسی روایی سازه پرسشنامه از طریق تحلیل عوامل دو عامل با ارزش ویژه‌ی بالاتر از ۱ به دست آمد، که تحت عنوان ترس از شکست و انزجار از تکلیف، نام‌گذاری شدند (فراری و همکاران، ۱۹۹۵). همچنین، در پژوهشی که توسط توکلی و علی پور (۱۳۸۹) برای بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه انجام شد، روایی سازه این پرسشنامه با تحلیل عاملی مورد بررسی قرار گرفت. در این پژوهش ۴۵۰ دانشجو (۲۰۰ زن، و ۲۵۰ مرد) شرکت داشتند. با توجه به نتایج ارزش ویژه دو عامل بیشتر از یک بود. این دو عامل ۵۰/۹۲ درصد واریانس را تبیین می‌کردند. عامل اول تحت عنوان «تأخیر در انجام تکالیف» و عامل دوم تحت عنوان «وقت شناسی» نام‌گذاری شد.

در پژوهش آیتکن (۱۹۸۲) ضریب آلفا ۰/۸۲ گزارش شد. همچنین در تحقیق بالکیس (۲۰۰۶)، به نقل از بالکیس و دورو^۱، (۲۰۰۹) در به کارگیری ویرایش ترکیه‌ای پرسشنامه در یک نمونه دانشجویی ضریب آلفا ۰/۸۹، و برای اعتبار به روش بازآزمایی در طول ۴ هفته، ضریب ۰/۸۷ به دست آمد. در تحقیق دیگری که بر روی نمونه دانش‌آموزان دختر دبیرستانی (۷۸ نفر) با میانگین سنی ۱۵/۵ سال انجام شد ضریب آلفا ۰/۷۹ و ضریب بازآزمایی ۰/۷۱ به دست آمد (فراری و همکاران، ۱۹۹۵). در پژوهش توکلی و علی‌پور (۱۳۸۹) برای بررسی میزان اعتبار از روش‌های بازآزمایی، همسانی درونی و تصنیف استفاده شد. ضریب اعتبار بازآزمایی برای کل پرسشنامه ۰/۸۸، ضریب آلفا ۰/۷۸ و ضریب اعتبار به روش تصنیف ۰/۶۵ گزارش شد. ضریب آلفای کرونباخ در این تحقیق ۰/۷۴ به دست آمد.

یافته‌ها

نتایج تحلیل آماری شیوع رفتار اعتیادپذیری دانشجویان نشان داد ۲۳/۶ درصد از کل آزمودنی‌ها در معرض اعتیاد قرار دارند. آزمودنی‌های پژوهش حاضر، با توجه به پرسشنامه تشخیص افراد در معرض اعتیاد، دارای میانگین (انحراف استاندارد) اعتیادپذیری ۲۱/۵۴ (۷/۰۱) برای کل گروه نمونه، میانگین (انحراف استاندارد) نمره اعتیادپذیری زنان ۲۰/۸۸ (۶/۷۹)، و میانگین (انحراف استاندارد) نمره اعتیادپذیری مردان ۲۲/۳۲ (۷/۱۶) بوده است. برای بررسی تفاوت این دو گروه از تحلیل t برای دو گروه مستقل به شرح زیر استفاده شد.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی و استنباطی آزمون t مستقل برای بررسی تفاوت اعتیادپذیری با توجه به جنسیت

گروه‌ها	تعداد	میانگین (انحراف معیار)	درجه آزادی	آماره t	معناداری
زن	۲۶۰	(۶/۷۹)۲۰/۸۸	۴۹۸	-۲/۲۹۰	۰/۰۱۱
مرد	۲۴۰	(۷/۱۶)۲۲/۳۲			

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود تفاوت معناداری بین نمرات زنان و مردان وجود دارد به این معنا که مردان نمرات بالاتری نسبت به زنان در اعتیادپذیری دارند.

همچنین، نتایج بررسی‌های آماری با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بین دو متغیر سن و اعتیادپذیری نشانگر آن بود که رابطه معناداری بین این دو متغیر وجود ندارد ($t = -0.077, P > 0.05$). برای بررسی نقش متغیرهای جمعیت شناختی، اهمالکاری تحصیلی و متغیرهای بین فردی روی اعتیادپذیری از تحلیل رگرسیون چندمتغیره به شرح زیر استفاده شد. برای سنجش دقیق تأثیر متغیرهای فوق این فرضیه در دو قسمت الف: متغیرهای فردی (شامل متغیرهای جمعیت شناختی و اهمالکاری تحصیلی) و ب: متغیرهای بین فردی، مورد بررسی آماری قرار گرفت.

جدول ۲: جدول ضرایب رگرسیون اعتیادپذیری بر اساس متغیرهای فردی در گام آخر

معناداری	آماره t	Beta	انحراف استاندارد	B	پیش‌بینی کننده‌ها
۰/۰۰۰۵	۷/۰۴	۰/۳۰۹	۰/۰۳۵	۰/۲۴۶	اهمالکاری تحصیلی
۰/۰۰۱	-۳/۵۴۶	-۰/۱۵۷	۰/۳۸۴	-۱/۳۶۳	وضعیت اقتصادی
۰/۰۳۷	-۲/۰۹۴	-۰/۰۹۲	۰/۴۲۴	-۰/۸۸۸	رشته تحصیلی
۰/۰۳۹	-۲/۰۷۵	-۰/۰۹۱	۰/۰۴۶	-۰/۰۹۶	سن

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود در گام اول اهمالکاری تحصیلی، در گام دوم وضعیت اقتصادی، در گام سوم رشته تحصیلی و در گام آخر سن وارد معادله شد که مجموعاً ۱۳ درصد از واریانس اعتیادپذیری را تبیین کردند. تنها متغیر جنسیت وارد معادله نشد.

جدول ضرایب رگرسیون اعتیادپذیری بر اساس متغیرهای بین فردی در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: جدول ضرایب رگرسیون اعتیادپذیری بر اساس متغیرهای بین فردی در گام آخر

معناداری	آماره t	Beta	انحراف استاندارد	B	پیش‌بینی کننده‌ها
۰/۰۰۰۵	۷/۲۸۲	۰/۳۳۷	۰/۷۳۲	۵/۳۲۸	دوستان مصرف کننده مواد
۰/۰۱۳	-۲/۴۸۹	-۰/۱۱۵	۰/۳۷۰	-۰/۹۲۰	خانواده از هم گسیخته

همان‌گونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود در گام اول دوستان مصرف کننده مواد وارد معادله شده و در گام دوم خانواده از هم گسیخته به عنوان پیش‌بینی کننده معنادار

وارد معادله شده است. این دو متغیر روی هم ۱۳/۲ درصد از واریانس اعتیادپذیری را تبیین کردند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف پیش‌بینی اعتیادپذیری دانشجویان براساس متغیرهای جمعیت شناختی، اهمالکاری تحصیلی و متغیرهای بین فردی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبدان صورت گرفته است. مسأله اعتیاد امروزه به عنوان یکی از مسایل مهم و مؤثر بر بهداشت، اجتماع، اقتصاد و سیاست در جوامع بشری شده است. همچنین، تأثیر پدیده مصرف مواد بر مشاغل و تحصیل نیز آشکار است. در این بین دانشجویان به عنوان افراد در حال تحصیل و تعیین کننده در مشاغل آینده از اهمیت بسزایی برخوردارند، بویژه اینکه این پدیده بیشتر دامن گروه‌های نوجوان و جوان را گرفته است. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که به طور کلی ۲۳/۶ درصد از دانشجویان مورد بررسی در معرض اعتیاد قرار دارند. بررسی ده‌کردیان (۱۳۸۰) نشان داد که ۱۱ درصد دانشجویان در معرض اعتیاد قرار دارند. در یک زمینه‌یابی از ۲۱ دانشگاه در سطح کشور میزان مصرف مواد را ۱۰ درصد گزارش کردند (بواله‌ری و همکاران، ۱۳۸۶). با مقایسه یافته پژوهش حاضر با تحقیقات فوق که در گذشته صورت گرفته است افزایش قابل توجهی در میزان اعتیادپذیری دانشجویان مشاهده می‌شود، اما پژوهش‌های دیگری آمارهای بالاتری از میزان مصرف مواد را گزارش کرده‌اند که به نتایج پژوهش حاضر نزدیک‌تر است. دهقانی و همکاران (۱۳۸۹) با بررسی شیوع سوء مصرف مواد اعتیادآور و عوامل مرتبط با آن در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد گزارش کردند که ۲۱/۵ درصد افراد مورد بررسی سابقه سوء مصرف مواد اعتیادآور داشتند. پژوهش فروتنی و همکاران (۱۳۸۴) در شهرستان لار بیانگر این بود که ۲۲/۴ درصد دانشجویان حداقل یک بار مواد مخدر مصرف کرده‌اند. تحقیق سیام (۱۳۸۵) در بین دانشجویان رشت نشان داد که ۴۶/۷۵ درصد از آزمودنی‌ها تجربه استفاده از حداقل یکی از مواد اعتیادآور را داشته‌اند. میزان‌های گزارش شده در تحقیقات و افزایش آن می‌تواند نگران کننده باشد و به نظر می‌رسد مسأله مصرف مواد در دانشجویان باید جدی‌تر گرفته شود.

در بررسی تفاوت دو جنس در میزان اعتیادپذیری نتایج نشان داد که مردها نسبت به زن‌ها اعتیادپذیری بیشتری نشان می‌دهند. این یافته با سایر یافته‌ها همسو است که نشان می‌دهند نسبت مصرف همه مواد در بین دانشجویان دختر و پسر به‌طور معناداری متفاوت است و این نسبت در دانشجویان پسر بیشتر از دختران است (اکبری زردخانه و همکاران، ۱۳۸۹؛ بوالهروی و همکاران، ۱۳۸۶؛ ترقی جاه، حمدیه و یعقوبی، ۱۳۸۹؛ کردمیرزا و همکاران، ۱۳۷۸؛ مرکز ملی اعتیاد دانشگاه کلمبیا، ۲۰۰۳). در پژوهش سیراک اوقلو و آیسین (۲۰۰۵) در دانشجویان ترکیه مشخص شد که مردان دانشجویان نگرش مثبت بیشتری به مصرف مواد نسبت به زنان داشتند. کافمن، سیلور و پولین^۱ (۱۹۹۷) نیز نگرش دو جنس نسبت به مصرف مواد را متفاوت گزارش کرده‌اند. نتایج تحقیق آسانانگ کورنچای، پاتاناساتایاونگ و سامانگ سری^۲ (۲۰۰۷) نیز نشان داد که جنسیت با مصرف مواد رابطه‌ای قوی دارد. تحقیق سجادی، بخشانی نور و حسین بر (۱۳۸۲) نیز بیانگر شیوع مصرف مواد بیشتر در دانشجویان پسر نسبت به دانشجویان دختر بوده است.

همچنین، پژوهش حاضر نشان داد که بین دو متغیر سن و اعتیادپذیری رابطه معناداری وجود ندارد. گرچه ضریب همبستگی منفی به دست آمده بیانگر یک رابطه معکوس بین سن و اعتیادپذیری است. برخی از محققان اعتیاد را در بین افراد جوان شایع‌تر می‌دانند و نوجوانی و جوانی را به عنوان عمده‌ترین و مستعدترین سن در معرض خطر اعتیاد مطرح می‌کنند (یونگ و همکاران، ۲۰۰۲؛ رویو-بوردونادا، سید-روزافا، مارتین-مورنو، و گوالار، ۱۹۹۷؛ روترام و بوروس^۳، ۲۰۰۲؛ محمد پورراسی، ۲۰۰۷). رمضان خانی و حسینیان (۱۳۸۵) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که حدود ۵۹ درصد از آزمودنی‌ها در سنین ۱۸-۱۵ سالگی مصرف مواد را شروع کرده‌اند. مرکز ملی اعتیاد دانشگاه کلمبیا (۲۰۰۳) در مطالعه‌ای گزارش کرده است که پدیده سوءمصرف الکل، تنباکو و مواد غیرقانونی در سنین ۱۸ تا ۲۵ سالگی فراوانی دارد و این سنی است که اکثر جوانان به دانشگاه می‌روند. نتایج بررسی اکبری زردخانه و همکاران (۱۳۸۹) نیز نشان داد بین سن و

مصرف مواد رابطه معناداری وجود دارد. از آنجا که هدف اصلی این پژوهش پاسخگویی به این سؤال بوده است که آیا براساس متغیرهای جمعیت شناختی، اهمالکاری تحصیلی، و متغیرهای بین فردی می‌توان میزان اعتیادپذیری دانشجویان را پیش‌بینی کرد؟ به همین منظور متغیرهای جمعیت شناختی شامل سن، جنسیت، وضعیت اقتصادی، رشته تحصیلی، و اهمالکاری تحصیلی و متغیرهای بین فردی شامل محل سکونت، دوستان مصرف‌کننده مواد، آشنایی یا عدم آشنایی دانشجویان با مرکز مشاوره، خانواده از هم گسیخته و عضویت در گروه‌های رسمی به عنوان عوامل اثرگذار بر اعتیاد مورد بررسی قرار گرفته‌اند. برای تحلیل این هدف از روش تحلیل رگرسیون چندمتغیره گام به گام استفاده گردید. برای این منظور و با هدف ارزیابی دقیق‌تر ابتدا متغیرهای فردی و سپس متغیرهای بین فردی بصورت مجزا مورد بررسی آماری قرار گرفتند. در تحلیل متغیرهای فردی نتایج نشان داد که به جز متغیر جنسیت بقیه متغیرهای فردی شامل سن، وضعیت اقتصادی، رشته تحصیلی و اهمالکاری تحصیلی وارد معادله شدند. متغیرهای فوق در مجموع ۱۳ درصد از واریانس تغییرات مربوط به اعتیادپذیری را تبیین می‌کنند. افزایش اهمالکاری تحصیلی و پایین بودن وضعیت اقتصادی، اعتیادپذیری را در فرد افزایش می‌دهند. رشته تحصیلی و سن نیز سهم اندکی در اعتیادپذیری فرد دارند. به عبارتی باتوجه به مقدار بتای به‌دست آمده اهمالکاری تحصیلی قدرت پیش‌بینی‌کنندگی بالاتری نسبت به دیگر متغیرهای وارد شده در تحلیل دارد و سن و رشته تحصیلی کمترین سهم را دارند.

در زمینه ارتباط بین اعتیادپذیری و اهمالکاری تحصیلی در ادبیات گذشته در داخل کشور تحقیقی یافت نشد، اما یافته‌های فراری و همکاران (۱۹۹۵) بیانگر ارتباط بین اهمالکاری تحصیلی و اعتیادپذیری است. در بررسی ارتباط بین اعتیادپذیری و وضعیت‌های اقتصادی، نتایج تحقیق محمد پورراسی (۲۰۰۷) بیانگر ارتباط طبقه اقتصادی-اجتماعی بالاتر با سوءمصرف مواد در بین دانش‌آموزان ایرانی است. ارتباط بین رشته‌های تحصیلی دانشجویان و رفتار مصرف مواد نیز مورد توجه برخی از محققان بوده است. بوالهروی و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهش زمینه‌یابی در ۲۱ دانشگاه کشور به این نتیجه رسیدند که دانشجویان گروه‌های فنی و مهندسی بیشترین فراوانی مصرف مواد را نشان دادند. کردمیرزا و همکاران (۱۳۸۲) در

پژوهش خود در بین دانشجویان دانشگاه تهران بین گروه‌های آموزشی (هنر، انسانی، فنی-مهندسی و پزشکی) در آسیب پذیری به اعتیاد تفاوت معنادار نیافتند، اما در کل گروه آموزشی هنر بیشترین آسیب را نسبت به سایر گروه‌ها نشان داد.

در ارتباط با متغیرهای بین فردی نیز با توجه به نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیری که به منظور تعیین سهم هریک از متغیرهای یادشده در پیش‌بینی اعتیادپذیری انجام شد، مشخص شد که از بین متغیرهای مختلف متغیرهای دوستان مصرف کننده مواد و خانواده از هم گسیخته در پیش‌بینی متغیر وابسته (اعتیادپذیری) نقش داشته است. با توجه به این نتیجه دو متغیر فوق در مجموع ۱۳/۲ درصد از واریانس اعتیادپذیری را تبیین می‌کنند. در نتیجه داشتن دوستان مصرف کننده مواد و وجود خانواده از هم گسیخته می‌تواند اعتیادپذیری فرد را افزایش دهد. اکثر یافته‌های تحقیقات پیشین نیز به ارتباط بین اعتیاد به مواد و داشتن دوستان مصرف کننده تأکید دارند (شرق و همکاران، ۱۳۹۰؛ آسایش، قربانی، سالاری، منصوریان و صفری، ۱۳۸۹؛ ترقی‌جاه و همکاران، ۱۳۸۹؛ سام‌آرام، کردوسی، دغاغله و وافقه، ۱۳۸۷؛ سیام، ۱۳۸۵؛ رمضان‌خانی و حسینیان، ۱۳۸۵؛ شکاری، ۱۳۸۰). نتایج بررسی کلاپر و همکاران (۱۹۹۴) بیانگر اهمیت روابط با دوستان در پیش‌بینی مصرف بعدی الکل در نوجوانان حتی بیشتر از اهمیت الگوی فرزندپروری والدین است. بررسی اشتنبرگ، فلتچر و دارلین^۱ (۱۹۹۴) نیز نگرش‌ها و رفتارهای هم‌تاها را در تمایل به مصرف مواد در نوجوانان بعنوان یک عامل تقویتی معرفی می‌کند. تحقیقات گذشته همچنین از ارتباط بین اعتیادپذیری دانشجویان و از هم گسیختگی خانواده حمایت می‌کنند (هور و حمود^۲، ۲۰۰۵؛ نارکو و لرنر^۳، ۱۹۹۶؛ بارنز و فارل، ۱۹۹۲؛ فریدکیان، ۱۳۸۹؛ شعاع کاظمی، ۱۳۹۰). صادقی (۱۳۸۵) نیز در پژوهشی دریافت ۷۹/۴ درصد از افراد مورد بررسی با بحران خانوادگی مواجه بودند.

به‌طور کل، تحقیق حاضر نشان داد که متغیرهای اهمالکاری تحصیلی وضعیت اقتصادی پایین، همچنین داشتن دوستان مصرف کننده مواد، و از هم گسیختگی خانواده می‌توانند از عوامل خطرزا برای اعتیادپذیری باشند. به‌طور خلاصه، با توجه به نتایج می‌توان گفت: در

معرض اعتیاد بودن دانشجویان واحتمال مصرف مواد در بین آنان غیر قابل انکار است؛ انجام آزمون‌های غربالگری بهداشت روانی بویژه سنجش وابستگی به مواد و آمادگی برای گرایش به مصرف مواد در ابتدای ورود دانشجویان به دانشگاه و در طول تحصیل پیشنهاد می‌شود؛ برنامه‌ریزی برای پیشگیری از اعتیاد در دانشگاه یک ضرورت است؛ پیشنهاد می‌شود برای تشخیص و درمان دانشجویان مبتلا به اعتیاد و مستعد اعتیاد برنامه‌ریزی شود.

انجام پژوهش‌های بیشتر در رابطه با رفتار مصرف مواد می‌تواند علاوه بر اینکه تسهیل‌کننده درک بهتر اعتیادپذیری باشد، مبنایی برای پیش‌بینی و پیشگیری از اعتیادپذیری را نیز فراهم کند.

منابع

آسایش، حمید؛ قربانی، مصطفی؛ سالاری، هادی؛ منصوریان، مرتضی؛ و صفری، رویا (۱۳۸۹). ارتباط ویژگی‌های فردی و خانوادگی با گرایش افراد به سوء مصرف مواد مخدر. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی گرگان*، ۱۲(۴)، ۹۴-۹۱.

اکبری زردخانه، سعید؛ سهرابی، فرامرز؛ ترقی جا، صدیقه؛ پورشریفی، حمید؛ طارمیان، فرهاد؛ پیروی، حمید؛ فلسفی نژاد، محمد رضا؛ یعقوبی، حمید؛ و رمضانی، ولی اله (۱۳۸۹). بررسی رابطه بین ویژگی‌های جمعیت شناختی و مصرف مواد در دانشجویان دانشگاه‌های دولتی، *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۷(۱۲)، ۲۳-۱.

بوالهروی، جعفر؛ طارمیان، فرهاد؛ و پیروی، حمید (۱۳۸۶). شیوع مصرف مواد در بین دانشجویان شهر تهران و ارزیابی عوامل خطر و محافظت‌کننده. *وزارت علوم، تحقیقات و فن آوری*، دفتر مرکز مشاوره.

ترقی جاه، صدیقه؛ حمدیه، مصطفی؛ و یعقوبی، نرگس (۱۳۸۹). عوامل پیش‌بینی‌کننده مصرف سیگار و قلیان در دانشجویان دانشگاه‌های دولتی. *پژوهش در پزشکی*، ۳۴(۴)، ۲۵۶-۲۴۹.

توکلی، محمدعلی؛ و علی پور، مریم (۱۳۸۹). بررسی شیوع اهماکاری تحصیلی در دانشجویان و ارتباط آن با ویژگی‌های جمعیت شناختی، ترجیح زمان مطالعه و هدف از ورود به دانشگاه. *طرح پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد آبادان*.

حیدری پهلویان، احمد، زرگر، محمد علی، فرهادی نسب، عداله و محبوب، حسین (۱۳۸۲). بررسی مقایسه‌ای ویژگی‌های شخصیتی معتادان به مواد مخدر با افراد غیر معتاد ساکن همدان. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشت درمانی همدان*، ۱۰(۲)،

خالقی، عزت اله؛ صیادی، احمد رضا؛ و ناظر، محمد (۱۳۸۱). بررسی میزان فراوانی مصرف داروهای اعصاب و روان و مواد مخدر در دانشجویان دانشکده پزشکی رفسنجان در سال ۸۱. *سومین همایش سراسری اعتیاد*

- دهکردیان، پریسا (۱۳۸۰). ساخت و هنجاریابی آزمون تشخیص افراد در معرض اعتیاد. پایان نامه کارشناسی ارشد، چاپ نشده، دانشگاه علامه طباطبایی.
- دهقانی، خدیجه؛ زارع، اصغر؛ دهقانی، حمیده؛ صدقی، هاجر؛ و پورموحد، زهرا (۱۳۸۹). شیوع و عوامل مرتبط با سوء مصرف مواد مخدر در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد. *مجله دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد*، ۱۸ (۳)، ۱۶۹-۱۶۵.
- رمضان‌خانی، فاطمه؛ حسینیان، سمین (۱۳۸۵). بررسی تأثیر و اهمیت نقش خانواده در سلامت روان با توجه به برخی ویژگی‌های دموگرافیک معتادان متأهل و مجرد. *چکیده مقالات دومین کنگره سراسری آسیب‌شناسی خانواده در ایران*.
- سام آرام، عزت‌اله؛ کردونی، روزبه؛ داغله، عقیل؛ وافقه، سیدمرتضی (۱۳۸۷). آسیب اجتماعی اعتیاد در بین جوانان روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان اهواز. *فصلنامه روستا و توسعه*، ۱۱ (۳)، ۵۰-۲۷.
- سجادی، علی رضا؛ بخشانی‌نور، محمد؛ و حسین‌بر، محمود (۱۳۸۲). شیوع مصرف مواد اعتیادآور بین دانشجویان علوم پزشکی زاهدان. *سومین همایش سراسری اعتیاد*؛ ۳-۴.
- سیام، شهره (۱۳۸۵). بررسی شیوع سوء مصرف مواد اعتیادآور بین دانشجویان پسر دانشگاه‌های مختلف شهر رشت در سال ۱۳۸۴. *طبیب شرق*، ۱ (۴)، ۲۸۵-۲۷۹.
- شرق، علی؛ شکیبی، علی؛ نیساری، رقیه؛ آلیلو، لیلا (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر عود اعتیاد از دیدگاه معتادان مراجعه‌کننده به مراکز. *مجله پزشکی ارومیه*، ۲۲ (۲)، ۱۳۶-۱۲۹.
- شعاع کاظمی، مهرانگیز (۱۳۹۰). رابطه بین آگاهی نسبت به مواد روانگردان و مصرف آن در دانشجویان رشته‌های علوم انسانی. *فصلنامه مطالعات روانشناختی*، ۱۷ (۱)، ۴۸-۳۳.
- شکاری، عباس (۱۳۸۰). بررسی علل گرایش نوجوانان و جوانان به اعتیاد در زندان کاشان در سال ۱۳۸۰، *مجموعه مقالات سمینار سبب‌شناسی اعتیاد، اصفهان*.
- شهاب پور ارباب، محمد (۱۳۸۴). *بررسی مقایسه فراوانی اختلالات روانی در افراد معتاد و افراد نرمال*. پایان‌نامه دکترای حرفه‌ای، دانشکده علوم پزشکی زاهدان، دانشکده پزشکی.
- صادقی، شکوه (۱۳۸۵). *بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی اعتیاد در بین معتادان مرکز بازپروری کرمانشاه سال ۱۳۸۳*، چکیده مقالات دومین کنگره سراسری آسیب‌شناسی خانواده در ایران.
- طارمیان، فرهاد؛ بواله‌ری، جعفر؛ پیروی، حمید؛ قاضی طباطبایی، سیدمحمود (۱۳۸۶). شیوع مصرف مواد در میان دانشجویان شهر تهران، *مجله روانپزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۱۳ (۴)، ۳۴۲-۳۳۵.
- فاضلی‌پور، محمد مهدی؛ فتاحی، فاطمه (۱۳۸۸). مطالعه و بررسی تأثیر اختلافات خانوادگی در گرایش فرزندان به اعتیاد در رده سنی ۲۵-۱۵ ساله در شهرستان کاشان، *سومین کنگره طلوع بهداشت*؛ ۸-۷.
- فروتنی، محمدرضا؛ رضاییان، محسن (۱۳۸۴). شناخت و سوء مصرف مواد مخدر در بین دانشجویان شهرستان لارستان، *تشریح پرستاری ایران*، ۱۸ (۴۳)، ۲۱-۳۰.
- فرید کیان، سیما (۱۳۸۹). بررسی اختلال در کارکردهای خانواده و تأثیر آن بر اعتیاد فرزندان. *فصلنامه انتظام اجتماعی*؛ ۲ (۱)، ۱۷۹-۲۰۲.

- کردمیرزا، عزت اله؛ آزاد، حسین؛ اسکندری، حسین (۱۳۸۲). هنجاریابی آزمون آمادگی اعتیاد به منظور شناسایی افراد مستعد سوء مصرف مواد در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران، *فصلنامه علمی-پژوهشی سوء مصرف مواد*، ۱(۲)، ۴۷-۸۰.
- گر جیان، بهمن (۱۳۷۹). مواد مخدر و بزهکاری، *فصلنامه تخصصی پزشکی قانونی، حقوقی، جرم شناسی و اعصاب و روان*، ۶(۱۹)، ۷۵-۸۲.
- محمدی، ابوالفضل؛ آقاجانی، میترا؛ زهتاب‌ور، غلام حسین (۱۳۹۰). ارتباط اعتیاد، تاب آوری و مؤلفه‌های هیجانی. *مجله روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۱۷(۲)، ۱۴۲-۱۳۶.
- Aitken, M. E. (1982). *A personality profile of the college student procrastinator*. Dissertation Abstracts International, 43,722.
- Assanangkoranchai, S., Pattanasattayawong, U. & Samangsri, N. (2007). Substance use among high school students in southern Thailand: Trends over 3 years (2002-2004). *Drug and Alco-hol Dependenc*, 86, 2-3,167-174.
- Balkis, M., Duru, E. (2009). Prevalence of academic Procrastination Behavior Among preservice Teachers, and its Relationship With Demographics and individual preference. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(1), 18-23.
- Barnes, G. M., & Farrel, M. P. (1992). Parental support and control as predictors of adolescent dr- Inking, delinquency, and related problem behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 4,763-776.
- Cirakoghlu, O., Isin, G. (2005). Perception of drug addiction among Turkish university students: Causes, cures, and attitudes. *Addictive Behaviors*, 30, 1-8.
- Clapper, R. L., Martin, C. S. & Clifford, P., R. (1994). Personality, environment, and past behavior as Predictor of late adolescent alcohol use. *Journal of substance Abuse*, 6, 3,305-313.
- Ferrari, J. R., Johnson, J.L., & McCown, W.G. (1995). *Procrastination and task avoidance: Theory, Research, and treatment*. New York: Plenum press.
- Hour, A., Hammoud, M. (2005). Addictive Behaviors Among university students: Contributing factors, student's perception and addiction rates. *Journal of social Sciences*, 1, 2,105-113.
- Kauffman, S.E., Silver, P. & Poulin, J. (1997). Gender differences in attitudes toward alcohol, tobacco, and other drugs. *Social work*, 42,231-241.
- McCown, W., Johnson, J. & Petzel. T. (1989). Procrastination, a principal components analysis. *Personality and Individual Differences*, 10, 197-202.
- Mohammad poorasi, A. (2007). Substance abuse in Irannian high school students. *Addictive Behavior*, 32, 3,622-627.
- Nurco, D.N. & Lerner, M. (1996). Vulnerability to narcotic addiction: Family structure and functioning *Journal of Drug Issues*, 26, 4, 1007-1025.
- Rotheram-Borus, M.J., Miller, S., Koopman, C, Haignere, C., & Selfridge, C. (2002). *Adolescents Living safely, AIDS awareness, attitudes and action*. New York: HIV center for clinical and behavioral studies.
- Royo-Bordonada, M.A., Cid-Ruzafa, J., Martin-Moreno, J. M., & Guallar, E. (1997). Drug and alcohol use in Spain: consumption habits, attitudes and opinions. *Public Health*, 111,227-84.

- Steinberg, L., Fletcher, A. & Darline, N. (1994). Parental monitoring and peer influences on adolescents at high risk for drug abuse. *Journal of Substance Abuse*, 9, 241-255.
- The National center on Addiction and substance Abuse at Columbia University. (2003). *Depression, substance Abuse and college student Engagement: A Review of the literature*. Funded by: the Engelhard foundation. From <http://www.casacolumbia.org/articlefile/380-wasting>.
- Wright, S. & Klee, H. (2001). Violent crime, aggression and amphetamine: What are the implications for drug treatment services? *Drugs education, prevention and policy*, 8, 1, 73-90.
- Young, S. E., Corley, R. P., Stallings, M. C., Rhee, S. H., Crowley, T., J. & Hewitt, J. K. (2002). Substance use, abuse and dependence in adolescence: Prevalence, Symptom profiles and correlates. *Drug and Alcohol Dependence*, 68, 309 – 322

